

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך לט, תשמ"ח

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

מן העבודה בתולדות המלים*

מוריי ורבותיי,

זה עשרים שנה אני עוסק בבית הזה יום יום בתולדות המלים. ואנצל את הזכות שניתנה לי להרצות לפניכם, כדי לשתף אתכם בהרהורים אחדים, הנוגעים למיני תהליכים בלשון, למשך הזמן הנדרש לתהליכים להגיע לכלל השלמה, ולדרך גיבושם של שינויים וחידושים.

עניינים אלו יאלצו אותי לייגע אתכם בנתונים יבשים, רובם מלוקטים מתוך ספרים ישנים; אבל אני מקווה שיהיה בדבריי כדי "להפיק לקחים" – כמו שאומרים היום – גם לגבי העברית שלנו (אני מנוע מלומר "להסיק מסקנות", כי "להסיק מסקנות" פירושו היום 'להתפטר'...).

את תולדות הלשון אנחנו רואים מבעד ליצירה הספרותית שהגיעה לידינו. לעובדה זו השפעות-לוואי בלתי נמנעות לגבי חלוקת הלשון לתקופות, שכן היצירה הספרותית שהגיעה

* הרצאה שנישאה בישיבת מליאת האקדמיה ללשון העברית בח' בכסלו התשמ"ז ופורסמה בזיכרונות האקדמיה ללשון העברית, כרך ל"א-ל"ד (התשמ"ד-התשמ"ז), עמ' 183-188.

לידינו אינה רצופה, ובמקרים רבים אנחנו קובעים בעל כורחנו את הגבולות שבין תקופה לתקופה על פי זמן עריכתה של חטיבה ספרותית.

ברור הדבר, שאבני הגבול שבין תקופה לתקופה אינן אומרות דבר על תאריך התרחשותם של השינויים בלשון. גמר עריכתה של חטיבה ספרותית הוא, פשוט, הזדמנות נוחה (ואולי יחידה) לסכם את מה שנוצר בלשון בינתיים.

בגלל מגבלה פסיכולוגית שקל להבין אותה, נוטים אנו לראות את לשונה של היצירה הערוכה כ"מגובשת", ואת השלבים שאינם ידועים לנו כ"לשון מעבר". אין אחיזת עיניים גדולה מזו. כל לשון מגובשת לדורה, ולשון מעבר לדור הבא.

קצב התפתחותן של התופעות בלשון אינו אחיד. אפנה חדשה נכנסת ללשון, והיא מתחילה ללחום את מלחמת הקיום שלה. וכמה טלטולים היא מיטלטלת עד שהיא חודרת לכל כפר וכפר ולכל מעמד ומעמד. מדברים על "מלים נרדפות". יפה המונח "מלה נרדפת". מאחורי כל מלה נרדפת יש מלה הרודפת אותה ומבקשת לדחוק את רגליה. אבל משך הרדיפה – או משך הנרדפות – אין לו שיעור, והכול תלוי במזל של כל מלה.

לשם המחשה, נראה מה עלה למלה מלכות. בתורה יש לנו דוגמה אחת בלבד – בפיו של בלעם הארמי (הארמי!). אפשר לראות אותה כשאילה מכוונת, או אפילו כמלה זרה, במקום ממלכה המקומית. בלשון חכמים המלה מלכות מולכת בכיפה. ובינתיים – בספרי הנ"ך, בספר בן-סירא, במגילות הגנוזות –

המלה מלכות דרה עם מלוכה, ממלכה וממלכות; והרוצה למדוד את קצב התקדמותה של מלכות ואת נסיגתן של נרדפותיה במשך 1500 שנה, מובטחת לו תוצאה "אלגנטית"¹.

דה-סוסיר דימה את השינוי הלשוני למהלך של כלי על לוח השחמט. אבל אין זה אומר דבר על משך הזמן של המהלך. ובמה דברים אמורים? במלה אחת. עכשיו צא וחשב מה קורה, כשהאפנה פוקדת לא מלה, אלא קטגוריה דקדוקית. כאן, המהלך הבודד של חייל אחד מסמל תהלוכה של מאות מלים, של אלפי מלים – של כל המלים השייכות לקטגוריה; וכל מלה ומלה יוצאת לעשות את מלחמתה.

במסורת הקריאה שהורישה לנו אסכולת טבריה, שם-הפועל של בניין קל נהגה לשפוט, למכור, בעה"פ דגושה. מכלל זה יוצאים כתריסר פעלים, שעה"פ שלהם רפה, כגון לטבוח, לצבא. הדקדוק ההיסטורי מלמד, שדווקא החריגים האלה הם המשמרים את הצורה המקורית של שם-הפועל, ואילו הדגושים – לשפוט, למכור וכיו"ב – משקפים טיפוס צעיר יותר, שנבנה מתוך היקש לעתיד: ישפוט, ימכור. עינינו הרואות: ההיקש לצורת העתיד חדר לכל המקרא פועל אחר פועל, ואעפ"כ עמד בפניו קומץ קטן של פעלים עקשנים, ולא נכנע לו.

מן הצד השני אנחנו מוצאים במקרא סימנים להמשך תהליך הגרירה של שם-הפועל אחר העתיד, ומכאן שמות-הפועל לתתן²

1. ראה א' הורביץ, בין לשון ללשון, ירושלים תשל"ב, עמ' 79 ואילך.

2. מל"א ו, יט; ראה מ"צ סגל, דקדוק לשון המשנה, עמ' 141 הע' 2.

(מן הפועל יתן), הִיָּה³ (מן הפועל יהיה). חידושים אלו נבלעו, ככל הנראה, באיזה ניב מחוסר מזל, וסופם שנשכחו לחלוטין. מן התקופה שבין חתימת המקרא ובין ראשוני החיבורים של התושבע"פ הגיעו לידינו כמה יצירות כיתתיות, הטבועות בחותם לשון המקרא. ודווקא בעותק של המקרא, במגילת ישעיהו ממדבר יהודה (מן המאה השנייה לפה"ס), מצאנו דוגמה לשם-הפועל לרד (קרי לִרְד) – על פי העתיד יִרְד – במקום לִרְדַּת שבנוסח המסורה (ונתלתה תי"ו בין השיטין). אין ספק: זו פליטת קולמוס של סופר, ששיקע בפסוק צורה אפנתית בהיסח הדעת. בלשון חכמים ההיקש מתגלה במלוא היקפו: לא רק לירד, כמו במגילת ישעיהו, אלא גם לומר, ליקח, לישב, לוכל, לישן, וכן הלאה – הכול כדרך העתיד.

לכאורה הושלם ההיקש. אלא שהבודק את המציאות הלשונית המוחשית, כפי שהיא מתועדת בכתב-היד המהימנים ביותר של התושבע"פ, לא ימצא בשום חיבור תמונה אחידה ומגובשת גיבוש מלא.

פועלי ל"י – להיות, לעשות – נשארו בעינם למעשה לאורך כל תולדות הלשון.

פועלי פ"נ – נשא, נתן – בצד ליתן יש במשנה (כ"י קויפמן) לתת, כגון: "כבשין שדרכן לתת בהן יין וחומץ" (ע"ז ב, ו);

3. יחזקאל כא, טו; גזניוס (דקדוק, סע' 75n): "quite inexplicable"; וככל הנראה גם בפעלים אחדים במסורת בבל; ראה י" ייבין, מסורת הלשון המשתקפת בניקוד הבבלי, ירושלים תשמ"ה, עמ' 713, 715.

ובצד לישא יש לשאת, כגון: "היו מסרבים בו לשאת את בת אחותו" (נדרים ח, ז); וכן בצירוף "לשאת ולתת" (ע"ז א, א), שהוא עצמו נשנה גם בלשון כלאיים "אסור מלשאת ומליתן עימה" (שם ב, ג)⁴.

שמות-הפועל של נטל ולקח הם ליטול, ליקח, ובצירוף כינוי המושא: ליטלה, ליקחו (ולא לנטלה, לקחתו); אבל במדרשי ההלכה, בני זמנה של המשנה, מצוי לנטלו (ספרי במדבר; כ"י וטיקן 32); שם הפועל של ידע הוא לידע, אבל בכינוי המושא: לדעתו (ספרא; כ"י וטיקן 66), ולא *לידען.

שם הפועל של יצא – לעולם לצאת, אף-על-פי שהצורה *ליצא נשמעת תקינה כל כך, שהוכנסה לספר לימוד⁵, בין הדוגמאות לשמות-הפועל של לשון חכמים, ולא מיחה אדם על כך. ועוד מעט נחזור לכאן.

וכשם שהלך לישן אחר יישן, כך אתה מוצא ללבש, לשאל (ועוד כיו"ב)⁶, שהלכו אחר ילבש, ישאל – בעה"פ פתוחה (לשאל קיימת עד היום במסורות קריאה של ההגדה של פסח); אבל יש מסורת אחרת, מפגרת יותר: ללבוש, לשאול.

"ארכאיזמים" אלו שבלשון חכמים אינם צריכים תיקון, לא הם ולא רפיון העי"ן של לטבות ורעיו במקרא. עלינו להכיר, שבצד

4. ראה מ' מורשת, לשוננו מג, 291–301, ד' בויארין, שם מה, 79–80.

5. "בלאו, תורת ההגה והצורות, הוצ' הקיבוץ המאוחד, תשל"ב, עמ' 229.

6. ראה נ' ברגרין, לשוננו יח, עמ' 82 ואילך.

מייצגי "הגל החדש", לעולם יימצאו נמושות המפגרים אחר האפנה.

הזכרתי את הצורה השמרנית לצאת. אינני יודע מה ראה הפועל יצא שלא לילך אחר לירד ולישב. אבל שר הלשון הועיד משבצת לצורה ליצא, וכשנתמלאה המשבצת נראה הדבר מובן מאליו. זה קרה, עד כמה שידוע לנו, במוצאי תקופת הגאונים. יפה לפתוח בדוגמה מן הפיוט, מפני שדרכו של הפיוט להיות ראשון לתפוס משבצת חדשה (ואחרון לעזוב משבצת ישנה): "יום יום לוחמם מנצה, יד פורשים מלחץ ליצא" (אזון תחן)⁷; דוגמה אחת נמצאה בלשונו של רש"י, בפירושו לביטוי "איש הבינים" (שמ"א יז, ד): "גבור ליצא ממערכתו ולעמוד בין שתי המערכות"⁸; שתי דוגמאות נזדמנו לי במדרשים מאוחרים: "עין רעה שהיה בו גרמה לו גלות וליצא חוצה לארץ" (רות זוטא א; כ"י פרמה 541); "ובזכות מטך אשר בידך עתיד ליצא מבניך משיח" (אגדת בראשית כז; כ"י אוקספורד 2340); ויש דוגמה אחת בכ"י של הבבלי עצמו: "שכל הרוצ' ליצא יצא" (מנחות כט ע"ב; כ"י ספריית כי"ח שבפריס)⁹ – שאם הפילולוג מתעקש, מותר לו לייחס אותה אפילו לזמן עריכתו של הבבלי.

המגמה הרצופה והעקשנית של שם-הפועל להיגרר אחר העתיד דוכאה בידי מדקדקים, שקינאו את קנאת דקדוק המקרא.

7. א' אלדר, "עדה ולשון" ה, עמ' 341.

8. י' אבינרי, היכל רש"י א, עמ' רנד (הנוסח מאושר ע"פ 3 כתיב-יד).

9. הפנה את תשומת לבי לדוגמה זו י' ברויאר (במסגרת עבודתו במפעל המילון ההיסטורי).

עוד בשנות העשרים של המאה שלנו נכתב בספר לתיקון הלשון¹⁰, שאין לאמר לילך, ליקח, ליצא(ו) – אלא ללכת וכו'. ואף-על-פי-כן, הצורות לילך והדומות לה קנו להן שביתה של כבוד בספרות היפה; והצורה לומר (המשמשת גם בדיבור, בצד להגיד) הורישה כמעט כליל את לאמור.

נכון, אין בכוחה של הספרות לחדש את החינויות של ההיקש. אבל מה שאין בכוחה של הספרות לעשות בגלוי, נעשה והולך במחתרת – בלשון הפעוטות. מפני ילדים בני שלוש ובני ארבע מתועדות¹¹ הצורות לישן, לשאֵל, לוכל, לילך, לישב, ליקח, ליתן, ובצד ליתן צורת הכלאיים לִתֵּן (זוכרים את לִתֵּן מן המקרא?), ואפילו לִתְנֶה (אחדות מן הדוגמאות פיקנטיות מאוד: ילדה בת חמש כבר למדה לומר לשבת, אבל היא פונה אל אחיה בן השלוש, ואומרת לו בלשונו: "מי רוצה לישב לי על הרגליים?").

חידושים אלו נעלמים עם הגיל, בלחץ החברה האריסטוקרטית של בני החמש ובני השש בגן-חובה (ד"ר היגנס, מי יגלה עפר מעיניך...); ואל נזלזל במחתרת זו, שאין יודע איזו עצמה טמונה בה לעתיד.

מכל זה מבקש אני להבליט, שתהליכי הלשון אינם שרירותיים; הם גוררים את הלשון להיערכות חדשה, כמו בלוח

10. א"י שפירא, מורה נבוכי הלשון, ורשה תרפ"ה (מהדורה שלישית).

11. ע"פ א' בר-אדון, לשונם המדוברת של הילדים בישראל (עבודה לשם קבלת תואר דוקטור), ירושלים תשי"ט, פרק 5.1.

השחמט אחרי התזוזה של כלי במשל של דה-סוסיר. אבל המהלך עולה ללשון בנשימה ארוכה, ופעמים שאין הסדר החדש ניכר אלא בפרספקטיבה של מאות בשנים.

בלשון חכמים "נעשה סדר" בשמות-הפעולה. שמות הנזקקים במקרא לפעלים זיקת עראי, מתקשרים בלשון חכמים אל הפעלים קשר של קבע, וכל פועל אימץ לעצמו שם-פעולה (אחד או שניים). ולפי הבניין של הפועל כך המשקל של שם-הפעולה. הסדירות אינה גמורה, ולאור הנאמר למעלה לא עלה על דעתנו שתהיה גמורה. אבל לומר שבלשון חכמים "לא הייתה זיקה ברורה בין משקלי שמות-הפעולה ובין הבניינים"¹² – הרי זו גוזמה גדולה.

כמובן, יש שמות-פעולה שהם ירושת המקרא, כגון מחשבה, עבודה, גאולה. הסטיות הן בעיקר בשמות-פעולה שנוצרו לצורך פירוש של מלים מקראיות שלא היו עוד בשימוש (כגון הבטאה, מן הפועל לבטא); אין לראות כסטייה, למשל, את השימוש של משקל פְּעִילָה בזיקה אל הנפעל (כגון כניסה), שהרי זיקה זו סדירה לחלוטין. כשאני אומר שלא הייתה סדירות גמורה אני מתכוון לזיווגי כלאיים כגון איסור-לאסור, ועוד מעטים כיו"ב. אבל למען האמת, לא אלו כבשו את דרך המלך בדקדוק, לא בלשון חכמים ולא לאחריה.

12. מל"א ו, יט; ראה מ"צ סגל, דקדוק לשון המשנה, עמ' 141 הע' 2.

לכן אפשר לדון במידה של סלחנות את היחס בין לימוד ובין ללמוד, אע"פ שהמשקל של לימוד יפה יותר לפיעל (ללמד); אבל היחס בין שם-הפעולה הוראה ובין הפועל ללמד¹³ – הזיווג של שני שורשים שונים – היחס הזה יש בו משום פריצת גדרות, ומשום אתגר לרושם את קורות הלשון.

אוסף פרט אחד, המבוסס על מצב המחקר עד לרגע זה (עד לרגע זה ממש, כי בעוד רבע שעה ישתנה מצב המחקר, והפרט הזה ימצא מיושן, ובעצם גם מוטעה). כוונתי לייחוס ההיסטורי של חידוש שמות-הפעולה לימוד והוראה, במשמעות של 'קניית ידיעות' מכאן ושל 'הקניית ידיעות' מכאן.

לפי המילונים¹⁴, מקורם בלשון התלמוד והמדרש. עוד משתמע מן המילונים, שבעברית החדשה הוסדרה המערכת: השם למידה (שיוחס בטעות לימה"ב) נוצל לבניין הקל – למען הדיוק, רק כמונח בפסיכולוגיה – והשם לימוד הושאל לפיעל (כלומר, במשמעות של 'הקניית ידיעות').

המילונים משקפים נאמנה את מצב המחקר; אבל מה נעשה ומצב המחקר אינו משקף נאמנה את העובדות. נחזור ללשון חכמים.

בעבודתי במפעל המילון ההיסטורי עבר תחת ידיי חיבור המיוחס לתנאים: "מכילתא לספר דברים". למעשה אין לנו אלא

13. ראה מ' בן-אשר, לשוננו לעם יח, עמ' 110.

14. בן-יהודה, אבן-שושן.

שריד קטוע של החיבור הזה, שהורכב מקרעים אחדים של כתבי-יד מן הגניזה. החיבור הזה הושיט לנו בקנה את המפתח לתעלומה: הוברר למעלה מכל ספק, שבלשון חכמים לימוד משמש שם-פעולה לפיעל דווקא, ואילו שם-הפעולה לקל הוא תלמוד, שבגלל צורתו הבלתי-סדירה, ומן הסתם גם בגלל הייחוד הסמנטי שנתייחד מימי האמוראים ואילך, לא הובן תפקידו הדקדוקי כהלכה (בחקר מונחי המדרש נקשר השם תלמוד לפיעל דווקא¹⁵).

אקרא לפניכם את הפסקה במלואה: "שמור ושמעת את" וג' (דברים יב, כח), למה נאמ' לפי שהוא אומ' "ושמעת ישראל ושמרת לעשות" אין לי אלא שהו מקבל שכר על השמירה; על השמיעה מנין? תל' לו' "שמור ושמעת"; על העשיה מנין? תל' לו' "ושמרתם ועשיתם" וג'; על התלמוד מנין? תל' לו' "ולמדתם אותם ושמרתם לעשות"; על הלימוד מנין? תל' לו' "ולמדתם אותם בניכם" וג'¹⁶.

בבת אחת כל הכתוב במילונים נחשד והוצרך בדיקה. בקונקורדנציה לבבלי¹⁷ יש לא פחות מעשרים מובאות למלה לימוד בשימוש של שם-פעולה לבניין קל. הבדל בין ארץ-ישראל לבבל? בין תנאים לאמוראים? בין לשון ה"סטנדרד" ובין לשונו המיוחדת של חיבור גנוז?

15. ראה ב"ז בכר, ערכי מדרש, ערכי התנאים, ע' תלמוד. משקל תפעול משמש את הקל בשמות תגמולים, תחלואים.

16. כ"י אוקספורד c.18; JQR 16 (1904) p. 450.

17. בעריכת ח"י קוסובסקי.

העיסוק בטקסטים עתיקים לימד אותנו לבדוק תחילה את מהימנות הנוסח. והנה התברר, שכל המובאות שבקונקורדנציה, שבהן לימוד משמש את הקל, בכולן כתבי-היד גורסים תלמוד! ולא כתבי-היד בלבד: גם דפוס ונציה ר"פ, אבי אבות הדפוסים שלנו, גורס בכל המקומות האלה תלמוד. כגון¹⁸ תענית י ע"ב: "כל ששואלי" אותו דבר הלכה בתלמודו ואומר" ("בתלמודו" – כלומר, בזמן שהוא לומד).

המעתק מתלמוד ללימוד אינו אלא פרי הדפוסים האחרונים (כאן הפסקתי את הבדיקה). הקונקורדנציה משקפת אפוא בפרט הזה מצב צעיר מאוד בתולדות נוסח הבבלי, וממילא בתולדות הלשון.

אבל יש בקונקורדנציה לבבלי לימוד גם במשמעות של 'הקניית ידיעות', כלומר, שם-פעולה לפיעל. בשימוש זה כתבי-היד ודפוס ונציה הנ"ל גורסים גם הם לימוד, כגון ע"ז כה ע"א: "אי זו היא מלחמה שצריכה לימוד, הוי אומר זו קשת" – על יסוד הפסוק "ללמד בני יהודה קשת" (שמ"ב א, יח).

סיכומו של דבר: שמות-הפעולה לקל ולפיעל של למד היו תלמוד לקל ולימוד לפיעל, ומצב זה נמשך במסירת הבבלי עד לדורות האחרונים.

יש גם למידה בבבלי (פעם אחת): "כל שישנו בעשיי" ישנו בלמידה, כל שאינו בעשייה אינו בלמידה" (יבמות קט ע"ב).

18. נוסח המובאות ע"פ דפוס ונציה הנ"ל.

שימוש זה חרשני, אבל אינו סותר את המבנה הפנימי של הלשון (השווה "מקרא מגילה" בצד "קריית שמע").

אני מבקש לציין, שמצאתי שתיים-שלוש דוגמאות שיש בהן כדי לסבך כלשהו את התמונה. לפי שעה אוריד אותן אל השוליים, שלא לנתק את חוט ההרצאה, מפני שהדיון בהן דורש אריכות מה¹⁹.

אבל הונחנו את המלה הוראה. כיצד נכנסה זו לתמונה? נבהיר שבלשון חכמים מעולם לא שימשה הוראה במשמעות של 'הקניית ידיעות'. לא היא ולא הפועל להורות בכלל. בלשון חכמים, להורות פירושו 'לפסוק הלכה', והוראה (או הורייה) הוא

19. "תני רב עובדיה קמיה דרבא: ולמדתם (דב' יא, יט) – שיהא למודך תם, שיתן ריוח בין הדבקי" (בבלי ברכות סו ע"ב); "לימוד תם" פירושו כאן קריאה מדוקדקת, שלא כפשוטו של הפועל "למד" (לא בקל ולא בפיעל). "גדולה שמושה של תורה יותר מלמודה... למד לא נאמר אלא יצק (מל"ב ג, יא)" (שם ז ע"ב); מסורת הקריאה גורסת לִמַּד, אבל ייתכן שהלימוד חל על אליהו; בילקוט שמעוני מל"ב סי' רכד נדרש בלשון אחר: "וילמדהו לא נאמר אלא וישרתהו (מל"א יט, כא), מכאן אמרו: גדולה שמושה" וכו' – כאן "וישרתהו" חל על אלישע, ו"וילמדהו" (פיעל) על אליהו. "ואל תחמוד כבוד יותר מלמודך עשה ואל תתאוה לשולחנם של שרים" (פרק קניין תורה ד); הלשון מליצית, הפיסוק אינו מוכרע, יש נוסחאות בלי "עשה"; ראה מ"ד רבינוביץ, פירוש למסכת אבות לרמב"ם, ירושלים תשכ"א, עמ' רל. הלשון "ומבקש למודו ואינו מוצא" (בבלי סנה' עד ע"א) עניינו הרגל. וראה עוד השימוש של לימוד בספרות ימה"ב.

שם-פעולה לפועל להורות, ובהוראה זו בלבד. גם השם מורה לא שימש אלא במשמעות של דיין המוסמך לפסוק הלכה. (ה"מורי" התימני אין לו עסק עם השורש שלנו; "מורי" היא ההגייה של מְרִי בפי התימנים, כלומר: 'אדוני').

להבחנה בין לימוד להוראה אביא פסקה מן הרמב"ם:
"ומותר לשכור ללמד תורה, ואפי' הלכות ומדרשות; והוא שלא יורה. ואם היה חכם קבוע להוראה לא ילמד, שלימודו הוראה היא" (משנה תורה, הלכות ביאת המקדש א, ד)²⁰.
מסתבר שהפועל להורות הושאל לתחום הלימוד בזמן מאוחר מאוד. אני קורא מתוך האנציקלופדיה "אוצר ישראל" (תרע"ב), ע' מלמד:

השם מלמד היה לפני תואר נכבד [...] אבל בדור החדש נעשה שם "מלמד" לשם גנאי לכל בטלן וביש-גדא, שלא יצליח לכל, ולכן קוראים עתה המשכילים את המלמד בשם "מורה", או "פרופיסור", ובאמת אין נפקא מינה בין הוראותיהם. עכ"ל.
נכון שהפועל להורות ישנו במקרא (בלשון השירה) בתקבולת לפועל ללמד. אבל החזרה לשימוש המקראי הייתה בה לא סתם נוסטלגיה תמימה ללשון מקרא, אלא השתקפות של מהפכה חברתית שהתחוללה בדורות האחרונים.
השימוש של לימוד ושל הוראה דחקו אפוא את רגלי הזוג הקדום תלמוד ולימוד דורות רבים לאחר שנחתמה ספרות

20. ע"פ דפוס רומי ר"מ.

התלמוד והמדרש. הנתונים שהמילונים מספקים לנו פסולים מעתה, הן בשל נוסח המקורות שנבנה עליהם המחקר הלקסיקוגרפי, הן בשל חוסר המודעות לייחודם של מונחים בסיסיים בעולם היהדות.

התחייה הלאומית העמידה לפני העברית שאלות מעשיות ותבעה מן החברה הכרעות דחופות. תהליכים, שבדרך הטבע נמשכים דורות דורות עד שמגיעים לכלל גיבוש, נמצאו מתרחשים לעינינו במהירות מסוכנת.

מצב עניינים כזה דרש בתוקף את קיומה של "רשות מבקרת", שתשקול ביישוב הדעת את המתרחש והמתחדש, שתעריך את ההתפתחויות המסתמנות, ושדעתה תהיה מקובלת על החברה; דעתה וסמכותה. ותובע מן המחקר לעמוד לימין המעשה, ולפתוח את אוצרו לפני חברי הבית הזה, שגזר דינה של לשון הדור נחתך בו.